

**УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
(ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ)**

II МІЖНАРОДНИЙ ПОДАТКОВИЙ КОНГРЕС

Збірник матеріалів

26 листопада 2021 р.

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

**Ірпінь
2021**

Мельничук Ганна АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ПОДАТКУ НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ ЯК СТИМУЛУ ДО РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	507
Микитенко Тетяна МОДЕЛЮВАННЯ МИТНОГО АУДИТУ	514
Монасико Антон КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ КОНТРОЛЮЮЧОЇ ОСОБИ КІК	521
Прокопенко Ірина, Іванишина Ольга АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПОГАШЕННЯ ПОДАТКОВОГО БОРГУ	525
Селівон Артем АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ ЗА ІНІЦІАТИВОЮ СУДУ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	531
Скоромцова Тетяна ФІСКАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ПЛАТНИКА ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ПОДАТКОВОГО ПОРУШЕННЯ	537
Сушкова Олена ОЦІНКА РІВНЯ СПРИЯННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ СТАЛОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ	542
Томчук Юлія, Ізмайлов Ярослав ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ВИПЛАТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ.....	548
Хлебнікова Інна, Лепеха Марина ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	553
Шараєнко Ольга РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	559
 Панель 5. Податкові драйвери модернізації публічних фінансів в Україні	
Бедринець Мирослава, Ліснічук Оксана ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ	564
Біленко Дарья ПОДАТКОВІ ЗАХОДИ РЕАГУВАННЯ НА КРИЗУ ВІД COVID-19 В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ	570

УДК 336.025

Тетяна Скоромцова,
канд. екон. наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри податкової політики,
Університет ДФС України

ФІСКАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ПЛАТНИКА ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ПОДАТКОВОГО ПОРУШЕННЯ

В роботі розглядаються питання ідентифікації платників податків з позиції їх фіскальної психології та податкової поведінки, яка формується під впливом об'єктивно-суб'єктивних факторів та морально-психологічних властивостей суб'єкта.

Ключові слова: податкова поведінка, об'єктивно-суб'єктивний фактор, податкова культури, фіскальна психологія, ризиковий платник податку, критерії ідентифікації.

Tetiana Skoromtsova,
PhD (econ.), assoc. prof., of Tax Policy,
University of the SFS of Ukraine

FISCAL PAYER PSYCHOLOGY AS A RISK FACTOR OF TAX VIOLATION

The article considers the problems of identification of risky taxpayers from the standpoint of their fiscal behavior, which is formed under the influence of objective-subjective factors and moral and psychological characteristics of the business entity.

Keywords: fiscal behavior, objective-subjective factor, tax culture, fiscal psychology, risky taxpayer, identification criteria.

Актуальність. На сьогоднішній день, в світлі побудови національної конкурентоспроможної системи оподаткування, актуальним є обґрунтування факторів, що впливають на фіскальну поведінку суб'єкта господарювання, оскільки, саме вона є одним із основних індикаторів формування ризикового платника податків та віднесення його до тієї чи іншої категорії ризикових.

Мета дослідження. Узагальнення питань виявлення факторів, що впливають на фіскальну психологію платника податків та окреслення напрямів ідентифікації ризикових платників з позиції їх фіскальної поведінки.

Матеріали та методи. Вивченню проблем управління податковими ризиками суб'єктів господарювання у вітчизняній практиці присвячено праці багатьох вчених, серед яких слід відмітити В. Андрущенка, О. Десятнюк, О. Тимченко, К. Соколову, К. Проскуру та ряд інших. Питанням виявлення ризикових платників податку на прибуток підприємства присвячені наукові розробки вчених НДІ фіскальної політики Університету ДФС України: С. Брехова, Н. Борейко, Т. Скоромцової, О. Сушкової. Проте, проблеми фіскальної психології та фіскальної поведінки суб'єктів господарювання з позиції ідентифікації ризикових платників податків наразі потребують більш детального вивчення та обґрунтування.

Результати. Останні результати досліджень підтверджують потребу виокремлення двох груп взаємопов'язаних ознак, перша з яких зумовлена впливом на сферу податкових взаємовідносин незалежних від неї факторів суспільно-економічного життя (об'єктивного) та (об'єктивно-суб'єктивного), який пов'язаний з морально-психологічними особливостями суб'єктів податкових правовідносин, котрі спричиняють невизначеність і конфліктність у податковій сфері.

Об'єктивний фактор означає, що індивідуальна поведінка суб'єкта господарювання – платника податків формується під впливом розвитку суспільства, тих моральних і правових норм, що пронизують його життя і де колективні дії спрямовані на контроль над діями індивідуальними. Звідси, логічно стверджувати, що у контексті сутнісних характеристик податку, які випливають із теорії колективних потреб, зазначені мотиви мають підтримувати та спонукати до виконання встановленого законом обов'язку платника – своєчасно і в повному обсязі виконувати свої податкові зобов'язання.

Одним із вагомих об'єктивних факторів у процесі виконання податкового обов'язку платником є те, як він сприймає систему оподаткування та діяльність податкової служби загалом в аспекті її справедливості щодо нього. А остання і породжує відповідну поведінку платників податків. Виділяють три сфери справедливості:

- справедливість розподілення благ – стосується того, як податки сплачуються і витрачаються,

- процесуальна справедливість – стосується якості відношення у взаємодії між платниками податків та органами влади,
- караюче правосуддя – стосується оціненої відповідності санкцій у випадку порушення закону [1. с.117-121].

А відтак, необхідно проявляти справедливість у всіх трьох сферах аби платник податків відчував рівність і чесність у податковій системі. Усвідомлення платниками податків саме цього аспекту, підвищить бажання дотримуватися законних норм і, таким чином, дозволить мінімізувати податкові ризики у контрольно-перевірочній роботі податкових органів України.

Джерелом об'єктивно-суб'єктивного фактору є фіскальна психологія суб'єкта. Ця сторона поведінки платника податків носить суто психологічний характер, адже завжди об'єктивно існує опір фіску і прагнення платника податку обійти податкове законодавство. Як зазначають ряд авторів [2. с.137], це пов'язано із властивим людині матеріальним інстинктом, який реалізується через корисливий інтерес щодо розподілу створеного ним продукту. Матеріальний інтерес підсилюється наявністю елемента спротиву примусові у процесі оподаткування. І тому у протиборстві корисливого інтересу і громадського обов'язку формується відповідна поведінка платника.

До основних інстинктів ряд науковців [3,4] відносять, перш за все, певний набір егоїстичних схильностей через які визначається і поведінка. Так, до егоїстичних методів поведінки суб'єкта, вони відносять «опортуністичну поведінку», яка трактується як прагнення до особистої вигоди з використанням підступності, обману, приховування інформації та інших засобів, що заважають реалізації інтересів організації, а отже, не сприяють виконанню обов'язку перед державою. Однак, за умов дієвого податкового контролю і жорсткої системи покарання за несплату податків, можна виховати покірливого платника. Проте, звичайно, це не припинить зростання внутрішнього опору сплаті податків, і суб'єкт продовжуватиме шукати шляхи уникнення оподаткування.

Сильнішим за інститути контролю може бути вплив податкової моралі та культури на формування фіскальної поведінки платника податку. Культурні чинники формуються під впливом усвідомлення суб'єктом факту необхідності віддавати частину заробленого на потреби суспільства. Проте таке усвідомлення створюється не саме по собі, а у проведенні державними інституціями серед платників податків

просвітницької, роз'яснювальної та виховної роботи, яка і виховує у нього податкову мораль та культуру.

Отже, оптимальне поєднання свого «ЕГО» та суспільної моралі і податкової культури формує податкову психологію платника податку, а відтак і його фіскальну поведінку.

Виходячи із вищезазначених факторів, що впливають на мотивацію платника у виконанні податкових зобов'язань та на підставі аналізу наукових праць з даної проблеми, виокремлюють чотири моделі податкової поведінки платників, які визначаються правомірними чи протиправними діями щодо оптимізації оподаткування у законний чи незаконний спосіб [5]. А тому, в залежності від цього, контролюючі органи можуть кваліфікувати такі дії як ухилення від сплати податків, чи обхід податків, чи податкове планування, а платник податків може визначатися як ризиковий. Для контролюючих органів моделі податкової поведінки можуть слугувати основними індикаторами віднесення суб'єкта господарювання до тієї чи іншої категорії уваги при проведенні ними контрольних заходів [6].

Поряд з цим, у реалізації системи фінансового моніторингу податкових ризиків, з нашої точки зору, важливим є максимальне охоплення як зовнішнього, так і внутрішнього середовища в якому діє платник податків.

Так, до зовнішніх факторів відносять наступні:

1. Законодавство. Неможливо оцінити доцільність чи ефективність податкової служби та спосіб здійснення діяльності платників податків не беручи до уваги як ступінь складності податкових законів, так і те, якою мірою ці закони залишаються стабільними з часом.

2. Громадська думка. Відношення платників податків до оподаткування та податкових органів впливає на наміри, а наміри впливають на поведінку платника податків, яка в своє чергу може бути чи не бути носієм ризиків. Відношення формується в соціальному контексті (соціальних нормах) такими факторами, як існуючий рівень ухилення від сплати податків, наявна справедливість системи оподаткування, її складність та стабільність, оцінка діяльності керівництва органів фіскальної служби та загальна легітимність уряду держави.

3. Економічні умови. Факторами, які слід взяти до уваги, можуть бути рівень розвитку економіки та її вплив на торговельних партнерів, її доступність щодо зовнішніх та внутрішніх ринків, конкурентна податкова політика її головних торговельних партнерів, тощо.

Поряд із зовнішнім середовищем значний вплив на фіскальну психологію здійснює внутрішнє середовище у податкових взаємовідношеннях. Це і поведінка службовця податкового відомства (наприклад, корупція, рівень його професіоналізму). Ряд ключових внутрішніх можливостей відомства також впливають на ризики, пов'язані із управлінням податковою системою та фіскальною поведінкою платників податків, які включають відповідні організацію, ресурси та інструменти.

Висновки. Таким чином, у формуванні фіскальної психології платника вирішальним є здійснення об'єктивної та об'єктивно-суб'єктивної оцінки факторів, які можуть впливати як на здатність органів ДПС України досягти запланованих цілей, так і на можливість платника податків виконувати свої податкові зобов'язання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.Л. Податкова держава: монографія/ Володимир Андрущенко, Тетяна Тучак. – Київ: Алерта, 2016. – 304 с.
2. Risk management guide for tax administrations [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/taxation_customs/system/files/2016-09/risk_management_guide_for_tax_administrations_en.pdf
3. Вітлінський В.В. Джерела і види податкових ризиків, їх взаємозв'язок / Вітлінський В.В, Тимченко О.М. // Фінанси України – 2007. – № 3. – С. 132-139.
4. Соколова К.Ю. Моніторинг фіскальної поведінки платників податків як основоположний етап системи фінансового моніторингу податкових ризиків / К.Ю. Соколова//Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету «Економічні науки». – 2015.- № 1(28). – С. 164-168.
5. О. Тимченко. Дуалізм інтересів платників податків як суб'єктів податкового боргу /О. Тимченко//Фінанси України. – 2009. – №11. – С. 53-62.
6. Алгоритм виявлення ризикових суб'єктів господарювання – платників податку на прибуток підприємства на основі аналізу співвідношення показників фінансової звітності:// Звіт з ННТР (№ держ. реєстр. 0116U004969)/НДІ фіскальної політики, Університет ДФС України, 2017. 589 с.